

Mintál Noémi

A fegyver-kereskedelem és a nemzetközi biztonság a globalizált világban

Napjaink világpolitikájának állandó alakulása és átalakulása egyre nagyobb figyelmet összpontosít a tömegpusztító fegyverek és azok hordozóeszközeinek illetéktelen kézbe kerülésére, a kereskedelmi ellenőrzések fellazulására. A technológiai fejlődés felgyorsulásával nehezzé vált a kettős felhasználású, vagyis azon termékek és technológiák ellenőrzése, amelyeket katonai és polgári célokra egyaránt fel lehet használni. A dolgozat rámutat a globalizált, csúcstechnológiájú világban jelenlevő, releváns biztonsági kihívásokra, majd hangsúlyozza, hogy az ellenőrzéshez jelentős nemzetközi összefogás szükséges.

A tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik elterjedése növekvő veszélyt jelent a nemzetközi közösség biztonságára. Ezért a multilaterális, fegyverek és kettős felhasználású termékek elterjedését megakadályozni hivatott export-ellenőrző rezsimek a nemzetközi közösség fontos szegmensét alkotják, mivel részes államaik a tömegpusztító fegyverek elterjedése, proliferációja ellen összefogással, együttesen lépnek fel. Megfigyelhető, hogy a bipoláris rend végjátéka után, új entitások születésével, mások átalakulásával, a nemzetközi fegyverzetellenőrző rezsimek helye, szerepe is megváltozik a nemzetközi kapcsolatok rendszerében. A tömegpusztító fegyverek elterjedése elleni küzdelem ugyanakkor nem csak nemzetközi intézményi szinten, hanem az egyes, önmagukat a non-prolifерáció harcosainak valló országok vonatkozásában is átértékelődik, s új értelmezést kap napjainkban.

Lator államok arra törekednek, hogy a tömegpusztító fegyvereket, illetve hozzájuk kapcsolódó technológiákat és összetevőket vásároljanak. A terrorista szervezetek egyre inkább hangoztatják, hogy ilyen termékekkel bármikor tömeg-szerencsétlenséget tudnak okozni. A szabályozatlan fegyver-kereskedelem instabilitást és konfliktust okozhat államokban és régiókban egyaránt, ezzel is a terrorizmus termékeny talajává téve azokat.

Globalizáció és az érzékeny termékek elterjedése

Akár a termékek, a működő tőke, külföldi befektetések, nemzetközi kommunikáció határokon átnyúló áramlásában mérjük, akár az internet hosztok és online felhasználók, eszmék, emberek és nemzetgazdaságok számát nézzük, a világ egyre inkább integrálttá válik.¹ Bár az országok határai meghatározzák a kormányzati hatóságok korlátait, a gazdasági aktivitásnak ma már nincsenek földrajzi határai, országokon és földrészekon húzódik keresztül.

A védelmi és kereskedelmi gyártási aktivitás globalizálódása fejlett katonai képességeket, valamint katonailag releváns kereskedelmi termékeket és technológiákat hozott létre, amik szélesebb körben elérhetők sok ország, valamint szubnacionális csoport számára, ezzel is csökkentve a technológiai szakadékokat a fejlett és a fejlődő államok között. A globális hagyományos fegyverpiac versenyképesebb lett a csökkenő költségvetési források következtében, ezzel erős gazdasági és ipari ösztönzést hozva létre a megnövekedett exporteladások számára. Ezen a piacon az államok – megfelelő forrásokat hozzárendelve – továbbra is beszerzik az elektronikával, szenzorokkal és lőszerrel felszerelt fejlett hagyományos fegyverrendszereket. Ha olcsóbb alternatívára van szükségük, megjavítják a már meglévő felszereléseket, hogy fokozzák az országuk katonai képességeit.² A kereskedelmi technológiák, melyek sok fejlett fegyverrendszert és „képessé tevő” technológiát integrálnak, sokkal gyorsabban terjednek, mivel a hagyományos globális kereskedelmi határok jelentősége csökken. A globalizáció a védelmi ipar alapját is megváltoztatta.

A gazdaság globális integrációja komoly kihívásokat jelent a katonailag jelentős termékek és technológiák hatékony kereskedelmi ellenőrzésében – legyenek azok haditechnikai eszközök, vagy pedig kettős felhasználású tételek. A katonailag releváns termékek lehetséges szállítóinak és végfelhasználóinak megnövekedett száma a multilaterális export-ellenőrző rezsimet megerősíti munkájukban és szükségességükben.³ Míg a haditechnikai eszközök nemzeti ellenőrzése szükségszerűen az állam kül- és biztonságpolitikai lehetőségeit követi, bonyolíthatja is a technológia óvatos megosztását, ami fontos tényező egy versenyképes és hatékony védelmi ipari bázis fenntartásában. A kettős felhasználású termékek és technológiák export-ellenőrzése szintén érinti a fegyverrendszerek kifinomult, kereskedelmileg fejlett technológiáinak növekvő jelentőségét.

A kereskedelmi technológiák innovációjának sebessége ma már olyan termékörkört foglal magában, melyek életciklusát hónapokban és nem években méri,

- 1 Measuring Globalization; Foreign Policy; May 2005; online: http://www.foreignpolicy.com/articles/2005/05/05/measuring_globalization (2010. szeptember 7.) in Study Group on Enhancing Multilateral Export Controls for US National Security; Final Report; April 2001; online: <http://beta.stimson.org/exportcontrol/pdf/finalreport.pdf> (2010. szeptember 7.); p. 15.
- 2 Report of the Defense Science Board Task Force on Future Strategic Strike Skills; online: <http://www.acq.osd.mil/dsb/reports/ADA446218.pdf> (2010. szeptember 17.); p. 13.
- 3 Preserving a Healthy and Competitive US Defense Industry to Ensure our Future National Security; Final Briefing; Defense Science Board Task Force; November 2000; online: <http://stinet.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA399865&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf> (2007. december 17.); p. 7.

nagy nyomást helyezve ezzel a nemzeti és multilaterális export-ellenőrző rendszerekre, hogy biztosítsák az ellenőrzési listák állandó aktualizálását.⁴

Amikor megvizsgáljuk mostani környezetünket, észrevehetjük, hogy a biztonsági fenyegetések folyamatosan változnak és néhány jel határozottan arra utal, hogy a nemzetközi közösségnek szüksége van arra, hogy erősítse az érzékeny termékek kereskedelmének ellenőrzését. A jelenlegi környezetet a globalizáció, a megnövekedett kommunikáció, a lebomlott határok, és a kettős felhasználású technológiák kereskedelmének folyamatos növekedése jellemzi. Mára már sok tömegpusztító fegyvert érintő technológia elavulttá vagy széles körben elérhetővé vált. A globális fenyegetés szintén megváltozott. A legjelentősebb veszélyek ismert proliferátoroktól vagy terroristáktól erednek.⁵

A kormányok egyre több kihívással szembesülnek, miközben ellenőrzik a stratégiai technológiák és termékek kereskedelmét a globális környezetben. Ezek a kihívások tovább bonyolítják azokat az erőfeszítéseket, miszerint a nemzetállamok egyesített multilaterális válaszokat alakítsanak ki és harmonizálják export-ellenőrzésüket.⁶ Amíg néhány évtizeddel ezelőtt csak néhány állam volt képes kettős felhasználású technológia létrehozására, addig ma már több tucat nemzetközi szállító van csúcstechnológiás termékekkel. Ez a növekedés a fegyverek és kettős felhasználású technológiák globális kereskedelemben megnövekedett mennyiségével együtt fokozza a stratégiai anyagok, valamint azon eszközök proliferációjának veszélyét, amelyek szükségesek a fegyverprogramokhoz. Néhány új szállító országot felvesznek a non-proliférációs export-ellenőrző rezsimbe, míg mások kívül maradnak a proliferációt ellenőrző multilaterális együttműködésekben.⁷

A transznacionális védelmi ipari konszolidáció, valamint a technológia- és fegyverszállítók között megnövekedett nemzetközi verseny nehezebbé teszi a nemzeti kormányok számára a védelmi termékek kereskedelmének szabályozását. A védelmi ipar egyre inkább multinacionálissá válik. Mivel minden multinacionális társaság védelmi ipari termékeivel ma és a jövőben is átlép államhatárokat, kevés alkalma van a kormányoknak a felügyeletre, hacsak az export-ellenőrzésnek nem tulajdonítanak magas fokú nemzeti és nemzetközi prioritást és azt következetesen nem alkalmazzák a kereskedelmi partnerek között. A csúcstechnológiai és fegyverkezési nemzetközi verseny a globális piacon szükségessé fogja tenni a fokozott kormányzati éberséget, hogy megakadályozza a nem megfelelő védelmi termékek

4 Study Group on Enhancing Multilateral Export Controls for US National Security; Final Report; April 2001; online: <http://beta.stimson.org/exportcontrol/pdf/finalreport.pdf> (2010. szeptember 7.); p. 16.

5 OZGA, Deborah A.: Strengthening of Export Controls; Paper presented at the UN Conference on Disarmament Issues: Arms Control Disarmament and Their Future; Sponsored by the UN Department for Disarmament Affairs Osaka; Japan 19–22 August 2003; online: <http://disarmament2.un.org/rcpd/pdf%20Osaka/Osaka%20Ozga.pdf> (2007. december 17.); p. 4.

6 BECK, Michael – CRAFT, Cassidy – GAHLAUT, Seema – JONES, Scott: Strengthening Multilateral Export Controls; September 2002; online: http://www.uga.edu/cits/Resources/Reports/regime_report.pdf (2010. szeptember 17.); p. 11.

7 ELLIS, Jason: Beyond Nonproliferation: Secondary Supply, Proliferation Management, and U.S. Foreign Policy; Comparative Strategy; 20:1–24; 2001, valamint MOODIE, Michael: Beyond Proliferation: The Challenge of Technology Diffusion; The Washington Quarterly; vol. 18, no. 2; Spring 1995

adás-vételét. Ipari stratégiák például, melyeket nagyobb hagyományos fegyverkereskedők fogadtak el, a nemzetközi békét fenyegetik azzal, hogy kettős felhasználású technológiát és felesleges fegyvereket szállítanak instabil és/vagy konfliktusra hajló államoknak a fejlődő világba.⁸

A fegyverekhez kapcsolódó ellenőrizendő technológiákat már elsősorban nem kormányok által alapított katonai kutatások közben fejlesztenek ki, hanem a civil szektor kutatásai alkalmával. Gazdasági szóhasználatban a katonai kutatás és fejlesztés már nem elsősorú katalizátora a termékeknek, azok hasznos mellékterméke a katonai alkalmazás. Ehelyett kereskedelmi termékeket használnak egyre inkább arra, hogy katonai alkalmazásra szerezzenek be technológiát, mivel kormányzati entitások szerint magasabb mennyiség és alacsonyabb ár érhető el a szabad piacon. Ez a fejlődés azt jelenti, hogy egyre több cég gyárt és elad kettős felhasználású terméket és technológiát. Ezért a kormányoknak nagy hangsúlyt kell fektetniük arra, hogy a cégeknek elmagyarázzák annak a veszélyét, hogy ezek az eladások tömegpusztító fegyver-programhoz és/vagy regionális konfliktusokhoz vezethetnek.⁹

Az államoknak meg kell birkóznium egy további kihívással is: az elektronikus kommunikációs csatornákon keresztül „nem megfogható” technológia-transzferrel. Régebben a technológia-transzfer általánosságban könnyebb volt nyomon követni, mert a termékeket, szolgáltatásokat vagy írott információkat személyesen szállították, vagy postán keresztül, így átvizsgálhatók voltak a nemzeti határokon. Ma azonban már az adatok óriási mennyiségben cserélődnek pillanatok alatt faxon, e-mailen vagy más elektronikai eszközön, a világ bármely pontjára. Tehát a nemzeti határoknak csökken a jelentőségük, ha technológia-transzferről van szó.¹⁰

A technológiai változás és fejlődés irama jelentősen felgyorsult. Ez nem csak a számítógépekre és a szoftverekre igaz, de a fegyverekhez kapcsolódó technológia minden formájára. Ez azt jelenti, hogy a kormányoknak meg kell küzdeniük az export-ellenőrzési listák rendszeres időközönkénti „rendbe rakásával”, aktualizálásával, így annak eldöntésével is, hogy folytatják-e az ellenőrzést a régi technológiák fölött annak ellenére, hogy a szállítók néhány esetben már jobb helyettesítő termékek hozzáférését tudják biztosítani. Amennyiben a kormányok bürokratikus egyeztetése megreked azon a szinten, hogy melyik hirtelen megjelent technológiát ellenőrizték és meddig, akkor a termék „ellenőrzési görbéje” mögé esnek, ami potenciális fenyegetést jelent a nemzetközi biztonságra. Az olyan változások, amelyek az „üzlet

8 Defense Industry Consolidation: Competitive Effects of Mergers and Acquisitions; Testimony; 4 March 1998; GAO/T-NSIAD-98-112; online: <http://www.gao.gov/archive/1998/ns98112t.pdf> (2010. szeptember 17.), valamint KELLER, William W. – NOLAN, Janne E.: The Arms Trade: Business As Usual?; Foreign Policy 109; Winter 1997/98; online: <http://www.foreignpolicy.com/Ning/archive/archive/109/armstrade.pdf>; pp. 113–125. (2010. január 7.)

9 KELLER, William W. – NOLAN, Janne E.: Proliferation of Advanced Weaponry: Threat to Stability; online: http://www.ndu.edu/inss/books/Books_2001/Global%20Century%20-%20June%202001/C37Kelle.pdf (2010. január 7.), valamint HIRSH, Michael: The Great Technology Giveaway; Foreign Affairs; September/October 1998; <http://www.jya.com/giveaway.htm> (2010. január 7.); pp. 2–9.

10 Final Report of the Defense Science Board Task Force on Globalization and Security; Washington DC; Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition and Technology; December 1999

gyorsaságával” történnek, nem várnak a kormányokra, hogy gyakran kevésbé megalapozott és forrásszegény export-ellenőrzést vezessenek be.¹¹

Az export-ellenőrzés jelentősége

Az iparilag fejlett államok a történelem folyamán különféle lépéseket tettek annak érdekében, hogy megőrizzék maguknak a veszélyes fegyvereket, valamint azokat az eszközöket, amik ilyen fegyverek kifejlesztéséhez szükségesek. A hidegháború alatt a NATO-tagállamok a nyugat-európai semleges országokkal együtt korlátozták az összes hagyományos fegyver és kapcsolódó technológiák kereskedelmét a Szovjet-unióba, Kínába és Észak-Koreába a COCOM rezsimen keresztül.¹²

Mivel a kormányok veszélyt láttak az érzékeny fegyverek elterjedésében, nemzetközi normákat hoztak létre a tömegpusztító fegyverek, a nagy hatótávolságú rakéták és a fejlett hagyományos fegyverek proliferációja ellen. Hogy megerősítsék ezeket a normákat, multilaterális export-ellenőrző rezsimeket alapítottak azzal a céllal, hogy ellenőrizzék ezen fegyverek és a hozzájuk kapcsolódó technológiák mind-egyikének kereskedelmét.¹³ A jelenlegi export-ellenőrző rendszer multilaterális megállapodásokból áll, melyek szabályozzák olyan termékek és technológiák kereskedelmét, amiket hagyományos vagy WMD és fejlett kereskedelmi termékek fejlesztésére lehet használni. Bár a hagyományos fegyvereket és kettős felhasználású termékeket és technológiákat szabályozó folyamatok általában különállóak, a gyakorlatban a szigorú megkülönböztetést egyre nehezebb fenntartani.¹⁴

A tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik előállításához szükséges termékek és technológiák ellenőrzése egy állam nemzeti biztonságát, külpolitikáját, valamint non-proliferációs érdekeit szolgálja, ezért alkalmassá kell tenni a 21. század globális gazdasági, stratégiai és politikai realitásaihoz, továbbá lépést kell tartani a gazdasági globalizáció, a digitális és a telekommunikációs forradalom és az egyre növekvő bizonytalan nemzetközi biztonsági tér gyors változásaival.

Mivel az export-ellenőrzésről gyakran elfelejtkeznek, mint non-proliferációs eszközről, szükséges hangsúlyozni annak jelentőségét. Majdnem minden ország, amely rendelkezik tömegpusztító fegyverekkel, kereskedelmi csatornákon keresztül vásárolta meg a megépítésükhöz szükséges összetevőket. Ezért az export-ellenőrzés fontos eszköze a proliferáció lassításának, valamint a tömegpusztító fegyverekhez kapcsolódó technológiákhoz, katonai termékekhez és lőszerkezhöz történő hozzáférés korlátozásának. Ugyanis sokkal drágábbá teheti a tömegpusztító fegyverprogra-

11 NUNN, Sam: Bank of America Policy Forum; Executive Summary: Globalization, Technology Trade and American Leadership: A New Strategy for the 21st Century; Athens; The University of Georgia; March 2000.

12 DAVIS, Lynn E.: Arms control, export regimes, and multilateral cooperation; in Strategic Appraisal: The Changing Role of Information in Warfare; online: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1016/MR1016.chap12.pdf (2010. szeptember 7.); p. 364.

13 Ibid.; pp. 364–365.

14 Study Group on Enhancing Multilateral Export Controls for US National Security; Final Report; April 2001; online: <http://beta.stimson.org/exportcontrol/pdf/finalreport.pdf> (2010. szeptember 7.); p. 14.

mokat mind pénzügyileg, mind pedig diplomáciailag. Az export-ellenőrzést azonban más non-proliferációs intézkedéseknek (például bizalom- és biztonságerősítő intézkedéseknek, szankcióknak, vagy fegyverzetellenőrző megállapodásoknak) is támogatniuk kell. Ez azonban nem elég egy ország hatékony export-ellenőrzésének végrehajtásához. Ahhoz, hogy valóban hatékony legyen, az export-ellenőrzést a nagyobb szállító államokkal kell harmonizálni. Ez az a pont, ahol komoly problémák vannak, mivel a technológia-kereskedelem globalizált volta és a proliferációs veszély változó természete újfajta megközelítést igényel. Ha az országok nem tudják fokozni export-ellenőrzésüket, alkalmazkodva a globalizált világhoz, a kiszélesedett kereskedelemhez, a fejlett technológiákhoz, gyakorlatilag romlik az export-ellenőrző rendszer.

Egy globalizált piacon a nemzetközi gazdaság egyre növekvő számú tranzakciója elősegíti a csúcstechnológiájú termékek cseréjét, amelyek akár tömegpusztító fegyverek fejlesztésére is használhatók, ezáltal fenyegetik a nemzetközi békét és biztonságot. Ezzel egy időben a cégek is műszakilag igen bonyolult termékeket keresnek, melyek magasabb hozzáadott értéket, nemzetközi versenyképességet és nagyobb piaci részesedést nyújtanak számukra. Néhány kormány tudatosan alkalmazza politikai céljait annak érdekében, hogy támogassa cégeit abban, hogy hazai iparuk elérje a nemzetközi versenyképességet. Az export-ellenőrzés problémája tehát, hogy megtalálja a megfelelő egyensúlyt a nemzetközi biztonság, valamint a gazdaság érdekei között.

A multilaterális fegyverzet-ellenőrző rezsimeket egy-egy fegyvercsoport közös jellemzői alapján hozták létre. Ennek értelmében az Ausztrália Csoport a vegyi és biológiai anyagokat ellenőrzi; a Rakétatechnológiai Ellenőrző Rendszer a rakéták, a rakétarendszerek, a robotrepülőgépek, valamint a hozzájuk kapcsolódó technológiák proliferációját korlátozza; a Nukleáris Szállítók Csoportja a nukleáris anyagok, felszerelések és technológiák exportját ellenőrzi; míg a Wassenaari Megállapodás a hagyományos fegyverek, valamint a kettős felhasználású termékek és technológiák terén segíti elő a transzparenciát és a nagyobb felelősséget, ezzel is megelőzve a fegyverek, valamint a hozzájuk kapcsolódó technológiák destabilizáló hatású felhalmozását. A rezsimek alapvetően kettős felhasználású termékeket és technológiákat ellenőriznek, mivel ezeket elsősorban polgári végfelhasználásra gyártották, de katonai célokra egyaránt felhasználhatók. Ezek a rezsimek ellenőrzik az exportot mind kormányok, mind pedig nem kormányzati szereplők számára. Minden rezsimnek van egy saját listája a fegyverekről, felszerelésekről és technológiákról, amik kereskedelmét ellenőrzi, valamint szabályok, melyek ezeket irányítják, és jelentési kötelezettség azokról az engedélyekről, amiknek kiadását megtagadták.¹⁵

A multilaterális export-ellenőrző rendszerek megpróbálták válaszolni a világ válságaira, a globalizáció kihívásaira azzal, hogy jelentősen hozzájárultak a tömegpusztító fegyverek elterjedésének megelőzéséhez. Ezek az intézmények, más non-proliferációs szerződésekkel és normákkal együtt, segítettek abban, hogy ne legitimálják az országokat a tömegpusztító fegyverek megszerzésében. Szintén a rezsimek

15 DAVIS, Lynn E.: Arms control, export regimes, and multilateral cooperation; in Strategic Appraisal: The Changing Role of Information in Warfare; online: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1016/MR1016.chap12.pdf (2010. szeptember 7.); p. 365.

tették sokkal nehezebbé néhány lator állam számára, hogy nukleáris, vegyi és biológiai fegyverekhez, valamint azok hordozóeszközei fontos összetevőikhez jusson hozzá.¹⁶

A katonailag érzékeny termékek és technológiák export-ellenőrzési rendszere egyre inkább nem tud lépést tartani egy olyan világgal, amit a gyors technológiai innováció, az üzlet globalizációja, valamint az ipari bázis nemzetköziesedése jellemez, ami természetesen magában foglalja a védelmi cégeket is. A kritikus, érzékeny technológiák – mind a katonai, mind a kettős felhasználásúak – hatékony ellenőrzése a nemzeti biztonság szempontjából alapvető marad. Nemzeti érdekünk, hogy erősítsük ezeket a rezsimeteket, melyek szabályozzák a nukleáris, vegyi és biológiai fegyverek, illetve azok hordozóeszközeinek fejlesztése vagy gyártása céljára használható termékek és technológiák kereskedelmét.¹⁷

A hagyományos katonai technológiák kereskedelmének ellenőrzése eltér a kettős felhasználású termékek és technológiák ellenőrzésétől, ugyanis a hagyományos katonai technológiák, haditechnikai eszközök ellenőrzésére való törekvés ellentétes az ENSZ Alapokmányának 51. cikkével¹⁸, amely elismeri minden tagállamnak a jogát ahhoz, hogy önvédelemre felfegyverezze magát. Mióta a világ legtöbb nemzete nem gyárt hagyományos fegyvereket (valamint a nagyobb szállítók sem hajlandók nekik átadni a know-how-t, ami szükséges a gyártáshoz), a hagyományos fegyverek, lőszer-ek és technológiák kereskedelme nagy üzletté vált.¹⁹ Sőt, abban az esetben is, ha megvan a politikai akarat a kormányok között arra, hogy megakadályozzák a veszélyes fegyverek elterjedését, akkor is még számos akadály létezik. Az USA-nak, Japán-nak és az Európai Uniónak meglehetősen kifinomult rendszere van az export-ellenőrzések végrehajtására, de más államok csak most kezdik a sajátjukat kidolgozni. Az ellenőrzési listák aktualizálásáról szóló vitákon szereplő termékek legtöbbször törvényes polgári és katonai használata egyaránt van. Így a kormányoknak egy olyan engedélyezési folyamatot kell létrehozniuk, ami megengedi a törvényes eladást, de megtiltja a kettős felhasználású termékek eltérítését veszélyes katonai végfelhasználásra. Ezt különösen nehéz egy olyan ellenséggel szemben meghatározni, amely saját érdekei és/vagy profitszerzése érdekében megkerüli az ellenőrzést.²⁰

Jelentős ellentmondás lehet egy állam kereskedelmi, valamint nemzeti biztonsági érdekei között. Ezek a termékek, illetve technológiák jelentős gazdasági érdeket hordoznak magukban, ezért növelhetik a szállító ország exportját, kereskedelmi

16 BECK, Michael – CRAFT, Cassidy – GAHLAUT, Seema – JONES, Scott: Strengthening Multilateral Export Controls; September 2002;

online: http://www.uga.edu/cits/Resources/Reports/regime_report.pdf (2010. szeptember 17.); p. 13.

17 Study Group on Enhancing Multilateral Export Controls for US National Security; Final Report; April 2001; online: <http://beta.stimson.org/exportcontrol/pdf/finalreport.pdf> (2010. szeptember 7.); p. 13.

18 Charter of the United Nations; Chapter VII; online: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml> (2010. szeptember 7.)

19 BECK, Michael – CRAFT, Cassidy – GAHLAUT, Seema – JONES, Scott: Strengthening Multilateral Export Controls; September 2002; online: http://www.uga.edu/cits/Resources/Reports/regime_report.pdf (2010. szeptember 17.); pp. 13–14.

20 DAVIS, Lynn E.: Arms control, export regimes, and multilateral cooperation; in Strategic Appraisal: The Changing Role of Information in Warfare; online: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1016/MR1016.chap12.pdf (2010. szeptember 7.); p. 366.

bevételeit, ugyanakkor veszélyeztethetik, vagy sérthetik ugyanazon állam nemzetközi non-proliférációs rezsimekben és egyéb nemzetközi megállapodásokban vállalt kötelezettségeinek teljesítését, illetve nemzeti biztonsági érdekeit.

Bár az export-ellenőrzés nem tudja teljes mértékben megállítani a proliferációt, mégis tud és jelentős szerepet is játszik annak lelassításában, ugyanis késlelteti a biztonsági fenyegetést. A multilaterális ellenőrzés hatékonyabbá vált az elmúlt évtized folyamán. Az információ-megosztás gyakorlata és az ellenőrzési listák pontosítása, finomítása a nemzetközi hivatalnokok szerint intézményesítettebbé vált és egyenletesen javult.

A proliferátorok mégis nagy hasznot húznak ebben a környezetben. Mivel a non-proliférációs rezsimeknek egyre több állam a tagja, s így egyre nagyobb a kiterjedésük is, a proliferátorok arra kényszerülnek, hogy olyan magas szintű kettős felhasználású technológiát keressenek, amelyek éppen, hogy nem érik el a multilaterális export-ellenőrző sztenderdeket, vagyis nem szerepelnek az ellenőrzési listákon.²¹

* * *

Összefoglalva a tanulmányban leírtak alapján megállapíthatjuk, hogy egyre több állam képes arra, hogy gyártson és eladjon hagyományos haditechnikai, illetve kettős felhasználású rendszereket és technológiákat, így a sikeres export-ellenőrzési stratégia multilaterális megközelítést, valamint nemzetközi összefogást és együttműködést kíván.

Az az export-ellenőrzés, amely nem képes megakadályozni, de legalább csökkenteni a fegyverek proliferációját, egyre rosszabb. Most és a jövőben is folyamatos szükség van arra, hogy a kormányok újraértékeljék a nemzeti és nemzetközi ellenőrzési erőfeszítéseik hatékonyságát, mert azok az államok, nem kormányzati szereplők, valamint terrorista szervezetek, amelyek tömegpusztító fegyvereket megszerzésére törekednek, állandóan finomítják fegyvervásárlási erőfeszítéseiket, ami pedig egyre nehezebbé teszi a proliferációs aktivitás leleplezését és korlátozását.

A non-proliféráció legfontosabb feladata, a kereskedelem ellenőrzése összetett és nemzetközi együttműködést igénylő feladat. Másként fogalmazva: a kereskedelem-ellenőrzés a globalizálódó gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok, valamint a technológia rohamos fejlődésével egyrészt egyre összetettebb feladattá válik, másrészt a nemzetközi közösségben szereplő nemzetállamok összefogása, együttműködése, ellenőrzési politikájuk összehangolása nélkül szinte lehetetlen. Sokkal könnyebb és hatékonyabb egy olyan ellenőrzési politika végrehajtása, aminek létrehozását és kialakítását multilaterális konszenzus övezi. A politikaformálóknak mindazonáltal nem szabad megfeledkezniük egy lényeges tényről: a legtöbb ország, valamint terrorista szervezet keresi azokat a lehetőségeket, hogy olyan összetevőket vásároljon, amikre szüksége van a tömegpusztító fegyverek fejlesztéséhez. Következésképpen nagyobb figyelem és többlet erőforrások szükségesek, hogy erősítsük az export-ellenőrzést ezen a téren.

---

21 OZGA, Deborah A.: Strengthening of Export Controls; Paper presented at the UN Conference on Disarmament Issues: „Arms Control Disarmament and Their Future” Sponsored by the UN Department for Disarmament Affairs Osaka, Japan 19–22 August 2003; <http://disarmament2.un.org/rcpd/pdf%20Osaka/Osaka%20Ozga.pdf> (2007. december 17.); p. 4.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BECK, Michael – CRAFT, Cassidy – GAHLAUT, Seema – JONES, Scott: Strengthening Multilateral Export Controls; September 2002; online: http://www.uga.edu/cits/Resources/Reports/regime_report.pdf
- Charter of the United Nations; Chapter VII; online: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>
- DAVIS, Lynn E.: Arms control, export regimes, and multilateral cooperation; in Strategic Appraisal: The Changing Role of Information in Warfare; online: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1016/MR1016.chap12.pdf
- Defense Industry Consolidation: Competitive Effects of Mergers and Acquisitions; Testimony; 4 March 1998; GAO/T-NSIAD-98-112; online: <http://www.gao.gov/archive/1998/ns98112t.pdf>
- ELLIS, Jason: Beyond Nonproliferation: Secondary Supply, Proliferation Management, and U.S. Foreign Policy; Comparative Strategy; 20:1–24; 2001
- Final Report of the Defense Science Board Task Force on Globalization and Security; Washington DC; Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition and Technology; December 1999
- HIRSH, Michael: The Great Technology Giveaway; Foreign Affairs; September/October 1998; online: <http://www.jya.com/giveaway.htm>
- KELLER, William W. – NOLAN, Janne E.: Proliferation of Advanced Weaponry: Threat to Stability; online: http://www.ndu.edu/inss/books/Books_2001/Global%20Century%20-%20June%202001/C37Kelle.pdf
- KELLER, William W. – NOLAN, Janne E.: The Arms Trade: Business As Usual?; Foreign Policy 109; Winter 1997/98; online: <http://www.foreignpolicy.com/Ning/archive/archive/109/armstrade.pdf>
- Measuring Globalization; Foreign Policy; May 2005; online: http://www.foreignpolicy.com/articles/2005/05/05/measuring_globalization
- MOODIE, Michael: Beyond Proliferation: The Challenge of Technology Diffusion; The Washington Quarterly; vol. 18, no. 2; Spring 1995
- OZGA, Deborah A.: Strengthening of Export Controls; Paper presented at the UN Conference on Disarmament Issues: Arms Control Disarmament and Their Future; Sponsored by the UN Department for Disarmament Affairs Osaka; Japan 19–22 August 2003; online: <http://disarmament2.un.org/rcpd/pdf%20Osaka/Osaka%20Ozga.pdf>
- Preserving a Healthy and Competitive US Defense Industry to Ensure our Future National Security: Final Briefing; Defense Science Board Task Force; November 2000; online: <http://stinet.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA399865&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>
- Report of the Defense Science Board Task Force on Future Strategic Strike Skills; online: <http://www.acq.osd.mil/dsb/reports/ADA446218.pdf>
- NUNN, Sam Bank of America Policy Forum; Executive Summary: Globalization, Technology Trade and American Leadership: A New Strategy for the 21st Century; Athens; The University of Georgia; March 2000
- Study Group on Enhancing Multilateral Export Controls for US National Security; Final Report; April 2001; online: <http://beta.stimson.org/exportcontrol/pdf/finalreport.pdf>